

DOI: <https://doi.org/10.36719/2706-6185/57/77-81>

Ülviyyə Paşşanova

Azərbaycan Dövlət Aqrar Universiteti
<https://orcid.org/0009-0003-1889-2545>
ulviyye.eliyeva.90.90@mail.ru

Elnurə Qasımova

Azərbaycan Dövlət Aqrar Universiteti
<https://orcid.org/0009-0007-5798-2892>
elnure.qasimova@mail.ru

Ayşən Allahverdiyeva

Gəncə Dövlət Universiteti
<https://orcid.org/0009-0009-8991-9593>
allahverdiyeva_20@bk.ru

Samira Abdullayeva

Azərbaycan Dövlət Aqrar Universiteti
<https://orcid.org/0009-000208398-0907>
akifnovruzov44@gmail.com

Mehriban Qasımova

Azərbaycan Dövlət Aqrar Universiteti
<https://orcid.org/0009-0001-1188-189X>
mehribanqasimova74@icloud.com

Alman və rus dillərində hallar sisteminin müqayisəli təhlili

Xülasə

Tədqiqatın əsas məqsədi alman və rus dillərində qrammatik halların sistemini müqayisəli təhlil edərək onların funksional və morfoloji xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirməkdir. Araşdırmada istifadə edilən başlıca metodlar müqayisəli-qrammatik analiz, təsviri təhlil və kontrastiv analiz metodlarıdır. Alman və rus dillərində halların müqayisəli tədqiqi yalnız qrammatik strukturun öyrənilməsi deyil, həm də dilin semantik, kommunikativ və didaktik aspektlərinin daha dərinə dərk edilməsinə imkan verir. Alman və rus dillərində hallar sistemlərinin müqayisəli tədqiqi qrammatik paralellərin müəyyənləşdirilməsinə və elmi dilin terminoloji sabitliyinin təmininə xidmət edir. Bu istiqamət həm nəzəri dilçilik, həm də tərcümə praktikası baxımından mühüm elmi və tətbiqi əhəmiyyət daşıyır. Hər iki dildə hallar sistemi dilin morfoloji və sintaktik quruluşunda əsas qrammatik göstəricilərdən biridir. Rus dilində terminoloji ardıcılıq hal sonluqları vasitəsilə, alman dilində isə artikl və sintaktik konstruksiyalarla təmin olunur.

Tədqiqat alman və rus dillərində qrammatik halların müqayisəli təhlilini apararaq onların funksional və morfoloji fərqlərini sistemli şəkildə müəyyən etmişdir, həmçinin dilin kontrastiv təhlili və tərcümə aspektləri üçün yeni elmi baza yaratmışdır.

Açar sözlər: qrammatik hallar, flektiv dillər, nominativ, genitiv, dativ, akkusativ, morfoloji və sintaktik ifadə

Ulviyyə Paşşanova

Azerbaijan State Agrarian University
<https://orcid.org/0009-0003-1889-2545>
ulviyye.eliyeva.90.90@mail.ru

Elnurə Qasımova

Azerbaijan State Agrarian University
<https://orcid.org/0009-0007-5798-2892>
elnure.qasimova@mail.ru

Aysen Allahverdiyeva

Ganja State University

<https://orcid.org/0009-0009-8991-9593>

allahverdiyeva_20@bk.ru

Samira Abdullayeva

Azerbaijan State Agrarian University

<https://orcid.org/0009-000208398-0907>

akifnovruzov44@gmail.com

Mehriban Gasimova

Azerbaijan State Agrarian University

<https://orcid.org/0009-0001-1188-189X>

mehribangasimova74@icloud.com

Comparative Analysis of the Case System in German and Russian

Abstract

The main aim of this study is to determine the functional and morphological characteristics of grammatical cases in the German and Russian languages through a comparative analysis. The primary methods used in the research include comparative-grammatical analysis, descriptive analysis, and contrastive analysis. The comparative study of cases in German and Russian allows not only the examination of grammatical structures but also a deeper understanding of the semantic, communicative, and didactic aspects of language. The comparative investigation of case systems in German and Russian contributes to identifying grammatical parallels and ensuring the terminological consistency of scientific language. This direction has significant theoretical and practical importance both for theoretical linguistics and translation practice. In both languages, the case system is one of the main grammatical indicators of the morphological and syntactic structure of the language. In Russian, terminological consistency is ensured through case endings, whereas in German it is realized through articles and syntactic constructions.

The research conducts a comparative analysis of grammatical cases in German and Russian, systematically identifying their functional and morphological differences, and also creates a new scientific basis for contrastive linguistic analysis and translation studies.

Keywords: *grammatical cases, inflectional languages, nominative, genitive, dative, accusative, morphological and syntactic expression*

Giriş

Rus dilində halların mənası morfoloji formalara, alman dilində isə präposition + kasus modelləri vasitəsilə ifadə olunur. Məsələn, rus dilində “ждать кого-то (jdat koqo-to)” (genitiv) ifadəsinə qarşı alman dilində “auf jemanden warten” (akkusativ) konstruksiyası işlədilir ki, bu da halların funksional fərqliliyini göstərir. Bu fərq tərcümə zamanı morfoloji deyil, konseptual ekvivalentliyin əsas götürülməsini tələb edir (Helbig və Buscha, 2001).

Halların Funksional, Sintaktik və Tərcümə Aspektləri

Müqayisəli-grammatik analiz: alman və rus dillərində halların ümumi və fərqli xüsusiyyətlərini müqayisə edir.

Təsviri təhlil: halların funksional, semantik və üslubi aspektlərini izah edir.

Kontrastiv analiz: alman və rus dillərində halların tərcümə və kommunikasiya prosesində ekvivalent funksiyalarının, həmçinin tipoloji və funksional fərqliliklərini araşdırır, paralelləri və fərqləri ortaya qoyur.

Hər iki dildə qrammatik hallar sözlərin cümlədəki mövqeyini, digər sözlərlə əlaqəsini və funksiyasını müəyyən edən əsas qrammatik kateqoriyadır. Hallar həm sintaktik (subyekt, obyekt, vasitəçi, yer), həm semantik (mülkiyyət, istiqamət, zaman) həm də *üslubi və kommunikativ* funksiyaları ilə dilin struktur və mənasını dəqiq şəkildə çatdırır.

Tədqiqat

Alman dilində hallar həm *morfoloji* (artikllar, əvəzliliklər), həm də *sintaktik* (ədatlar, mövqə) vasitələrlə ifadə olunur, söz sırası sabitdir; rus dilində isə halların əsas ifadə vasitəsi *morfoloji sonluqlardır*, bu da cümlə quruluşunu daha sərbəst edir. Məsələn, rus dilində “гордиться чем-то (qorditsya çem-to)” ifadəsi alman dilində “stolz auf etwas sein” şəklində tərcümə olunur. Burada morfoloji hal fərqli olsa da, semantik istiqamət və kommunikativ funksiya eynidir.

Alman dilində 4 əsas hal (Nominativ, Akkusativ, Dativ, Genitiv), rus dilində isə 6 hal (Nominativ, Genitiv, Dativ, Akkusativ, Instrumental, Prepozitiv) mövcuddur. Rus dilində halların morfoloji sabitliyi, alman dilində isə morfoloji və sintaktik vasitələrin kombinasiyası sözlər arasında qrammatik münasibətlərini müəyyən edir. Hallar yalnız sintaktik deyil, həm də semantik, üslubi və mədəni mənaları ötürür; yanlış hal seçimi cümlənin mənasını və kommunikativ məqsədini poza bilər.

Beləliklə, halların müqayisəli təhlili onların qrammatik, semantik və üslubi funksiyalarını daha dərinləndirən anlamağa, tərcümə praktikası və ikinci dilin tədrisində bu biliklərin tətbiqini optimallaşdırmağa imkan verir. Bu, dilin struktur, semantik və mədəni səviyyələrinin inteqrasiyasını təmin edir və həm nəzəri, həm də praktik baxımdan əhəmiyyət daşıyır (Vinogradov, 1972).

Alman və Rus Dillərində Halların Müqayisəsi.

Alman və rus dillərində halların müqayisəsi klassik və müasir qrammatik tədqiqatlara əsaslanır (Helbig və Buscha, 2001; Vinogradov, 1972).

Nominativ (Adlıq hal): həm alman, həm də rus dillərində əsas qrammatik kateqoriyadır. O, cümlədə hərəkəti yerinə yetirən şəxsi və ya əşyanı, yəni subyekti ifadə edir. Bu hal cümlənin struktur mərkəzini təşkil edərək subyektin müəyyənləşdirilməsini və ədatlarla əlaqəsini təmin edir.

Alman dilində nominativ hal artıqlıq və sabit sintaktik quruluş vasitəsilə ifadə olunur. O, “Wer?” (Kim?) və “Was?” (Nə?) suallarına cavab verir. Bu halda müəyyən (der, die, das) və qeyri-müəyyən artıqlıqlar (ein, eine) işlədilir və artıqlıq dəyişmir, lakin digər hallarda forma fərqlənir. Artıqlıq cinsi (maskulin, feminin, neytral) və ədədi (tək/cəm) göstərir;

Rus dilində nominativ hal subyekt funksiyasını daşıyır və “Кто? (kto?)” (Kim?), “Что? (çto?)” (Nə?) suallarına cavab verir. Artıqlıq mövcud deyil; cins və ədədlər isim sonluqları vasitəsilə ifadə olunur; Məsələn: стол (stol)– столы (stoli), книга (kniqa)– книги (kniqi), окно (okno)– окна (okna).

Nəticə olaraq, hər iki dildə nominativ hal cümlənin əsas üzvünü ifadə edir, lakin alman dilində bu funksiya artıqlıqlar və sabit söz sırası vasitəsilə, rus dilində isə morfoloji sonluqlar və sərbəst sintaktik quruluş vasitəsilə həyata keçirilir. (Helbig və Buscha, 2001).

Genitiv (Yiyəlik halı): həm alman, həm də rus dillərində mülkiyyət və aidiyyət münasibətlərini ifadə edən əsas qrammatik kateqoriyadır. Bu hal vasitəsilə bir obyektin digərinə məxsusluğu və ya onunla semantik bağlılığı göstərilir.

Alman dilində genitiv əsasən mülkiyyət və mənsubiyyət bildirmək üçün istifadə olunur. Burada həm müəyyən, həm də qeyri-müəyyən artıqlıqlar işlənilir;

Müasir alman dilində genitivin istifadəsi getdikcə azalır və xüsusilə danışmaq dilində dativ konstruksiyalarla əvəz olunur; məsələn: **dem Lehrer sein Buch* (müəllimə məxsus kitab) burada dativ + yiyəlik konstruksiyası genitivin funksiyasını daşıyır. Rəsmi və yazılı üslubda isə genitiv hələ də qorunur.

Rus dilində genitiv hal daha geniş semantik diapazonda malikdir. O, yalnız mülkiyyəti deyil, həm də *kəmiyyət, inkar, hissə-bütöv, səbəb və istiqamət* mənalarını ifadə edir:

Bundan belə nəticə çıxır ki, alman dilində genitiv əsasən artıqlıqlar vasitəsilə mülkiyyət münasibətini ifadə etdiyi halda, rus dilində bu halın semantik funksiyaları daha geniş diapazonda reallaşır və müxtəlif kontekstlərdə morfoloji çevikliyi ilə seçilir (Kagan, 2013).

Dativ (Yönlük hal): hər iki dildə əsasən dolaylı tamamlıq funksiyasını yerinə yetirir və cümlədə hərəkətin yönəldiyi və ya məqsəd qoyulan obyekt kimi çıxış edir. Bu hal feli konstruksiyalarla sıx əlaqədədir və cümlənin mənasını tapmaq üçün vacib element hesab olunur

Alman dilində dativ hal feli tamamlayıcı kimi geniş istifadə olunur və artıqlıqların dəyişməsi ilə ifadə edilir. O, “Wem?” (Kimə?) və “Was?” (Nəyə?) suallarına cavab verir. Dativ artıqlıqlar belə dəyişir: der → dem (kişi cinsi); die → der (qadın cinsi); das → dem (neytral cins); die (cəm) → den (cəm hallarda).

Rus dilində isə dativ hal adətən isim sonluqlarının dəyişməsi ilə ifadə olunur. O, “Кому?” (komu?) (Kimə?) və “Чему? (çemu?)” (Nəyə?) suallarına cavab verir və dolaylı tamamlıq funksiyasını daşıyır.

Deməli, alman dilində dativ hal əsasən artiklların dəyişməsi ilə, rus dilində isə isim sonluqları vasitəsilə ifadə olunur. Hər iki dildə bu hal hərəkətin istiqamətini və ya ünvanını bildirir və feli konstruksiyalarda dolaylı tamamlığın ifadəsində mühüm qrammatik funksiyaya malikdir. (Helbig və Buscha 2001).

Akkusativ (Yönlük – Təsirlik hal): Akkusativ hal hər iki dildə əsasən birbaşa tamamlıq funksiyasını daşıyır və hərəkətin obyektini göstərir. Bu hal fel ilə sıx əlaqədə olub, cümlənin mənasının formalaşmasında mühüm rol oynayır.

Alman dilində akkusativ hal feli tamamlayıcı kimi geniş istifadə olunur və artiklların dəyişməsi ilə ifadə edilir. O, “Wen?” (Kimi?) və “Was?” (Nəyi?) suallarına cavab verir. Müəyyən və qeyri-müəyyən artikllar cinsə və ədədə görə fərqlənir. Alman dilində akkusativ artikllar belə dəyişir: der → den (kişi cinsi); die → die (qadın cinsi); das → das (neytral cins); die (cəm) → die (cəmdə dəyişmir).

Rus dilində akkusativ hal adətən isim sonluqları vasitəsilə ifadə olunur və “Кого? (koqo?)” (Kimi?) və “Что? (çto?)” (Nəyi?) suallarına cavab verir. O, həm canlı, həm də cansız obyektlər üçün işlədilir, lakin canlı isimlərdə genitiv sonluqlarının formaları da istifadə oluna bilər. Rus dilində söz sırası daha sərbəstdir, lakin subyekt–fel–obyekt ardıcılığı ən çox istifadə olunan normadır. (Dunn və Rojavin 2024).

Instrumental Hal (Vasitəlik halı – yalnız rus dilinə xas): rus dilinin morfoloji sisteminə məxsus hallardan biridir və vasitə, alət, birlik və ya iştirak münasibətlərini ifadə edir. Bu hal obyektin hərəkətin yerinə yetirilməsində vasitə kimi iştirakını göstərir. “Кем? (kem?)” (Kimlə?) və “Чем? (çem?)” (Nə ilə?) suallarına cavab verir və feli hərəkətin icra vasitəsini, üsulunu və ya iştirakçısını bildirir. Ən çox hallarda isim sonluqları vasitəsilə formalaşır:

Instrumental halda isim sonluqları cins və ədəddən asılı olaraq dəyişir:

Alman dilində ayrıca instrumental hal mövcud deyil. Bu funksiya əsasən “mit” + dativ konstruksiyası və ya zərflərlə ifadə olunur:

Buradan belə qənaətə gəlmək olar ki, rus dilində instrumental hal morfoloji sonluqlar vasitəsilə ifadə olunur, alman dilində isə bu funksiya sintaktik vasitələrlə — əsasən “mit” + dativ konstruksiyası ilə reallaşır. Bu fərq göstərir ki, flektiv dillər eyni semantik münasibəti müxtəlif dil səviyyələrində morfoloji və sintaktik yollarla ifadə edə bilər. (Vinogradov, 1972).

Prepozitiv (Lokativ hal - yalnız rus dilinə xas): yer, mövqe, mövzu və ya mövcudluq haqqında məlumat verir. Bu hal adətən ədatlardan sonra işlənir və isim sonluqları ilə ifadə olunur. Где? (qde?) (Harada?), О ком/чём? (kom/çem?) (Kim haqqında/Nə haqqında?) suallarına cavab verir. İsim sonluqları adətən -e və -и (i) saitlərinin əlavə olunması ilə əmələ gəlir.

Alman dilində prepozitiv hal mövcud deyil; yer və mövzu ifadəsi präposition + dativ/akkusativ vasitəsilə göstərilir:

Prepozitiv hal rus dilində morfoloji və ədat birləşməsi ilə işlənir, alman dilində isə eyni funksiyaları präposition + dativ/akkusativ vasitəsi ilə göstərir. Bu fərq rus və alman dillərinin yer/mövqe və mövzu ifadə üsullarında tipoloji fərqləri nümayiş etdirir (Vinogradov, 1972).

Nəticə

Aparılan müqayisə göstərir ki, alman və rus dillərinin hall sistemləri eyni flektiv əsas üzərində formalaşsa da, onların morfoloji ifadə vasitələri və sintaktik quruluşdakı rolu baxımından mühüm fərqlər mövcuddur. Hər iki dildə halların əsas funksiyası cümlə üzvləri arasında qrammatik əlaqə yaratmaqdır, lakin bu əlaqələr dilin tipoloji xüsusiyyətlərinə görə fərqli şəkildə reallaşır.

Halların funksional yüklərinin tədrisdə və tərcümə prosesində düzgün izahı terminoloji dəqiqliyin və elmi ifadə ardıcılığının qorunmasına xidmət edir. Beləliklə, hall sistemlərinin müqayisəli öyrənilməsi yalnız qrammatik paralellərin deyil, həm də semantik və mədəni münasibətlərin dərkində mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Ədəbiyyat

1. Antrim, L. (2024). *Alman dilində halları mənimsəmək: Başlanğıc və orta səviyyəli ikinci dil öyrənənlər üçün danışıq bələdçisi*. Learn German with Herr Antrim, 650.
2. Becker, U. (2021). *Alman dili qrammatika iş dəftəri: Sifət sonluqları, ein-tipli sözlər, der-tipli sözlər*, 423.
3. Blake, B. J. (2001). *Hallar* (2-ci nəşr). Cambridge University Press, 224.
4. Comrie, B. (1989). *Dil universalları və linqvistik tipologiya: Sintaksis və morfolojiya* (2-ci nəşr). Chicago University Press, 261.
5. Corbett, G. G. (2008). *Slavyan dillərində hallar və uzlaşma*. Oxford University Press, 238.
6. Dunn, J., & Rojavin, M. (2024). *Rus dili: Əhatəli qrammatika*. 436.
7. Eisenberg, P. (2013). *Alman dili qrammatikasının əsasları. 2-ci cild: Cümlə* (4-cü nəşr). 352.
8. Helbig, G., & Buscha, J. (2001). *Alman qrammatikası: Xaricilər üçün tədris vəsaiti* (23-cü nəşr). 654.
9. Isaçenko, A. V. (1962). *Müasir rus dili: Morfolojiya*. Halle (Saale), 615.
10. Kagan, O. (2013). *Rus dilində genitiv obyektlərin semantikasi: İnkər genitivi və intensional genitiv halın tədqiqi*. 186.
11. Pesetsky, D. (2013). *Rus dilində hal morfolojiyası və sintaktik kateqoriyalar* 192.
12. Vinogradov, V. V. (1972). *Rus dili: Söz haqqında qrammatik təlim* (2-ci nəşr). 613.

Daxil oldu: 18.11.2025

Qəbul edildi: 02.01.2026